

שנולד במדבר, ולא היה משבט לוי?

אלא אמר רב אחא בר יעקב, לא נגזרה גזירה לא על פחות מבן עשרים ולא על יתר מבן ששים.

לא על פחות מבן עשרים, דכתיב 'מבן עשרים שנה ומעלה'.

ולא על יתר מבן ששים, גמר 'ומעלה' הנאמר כאן, מ'ומעלה' הנאמר בערכין.

מה להלן יתר מבן ששים כפחות מבן כ', אף כאן יתר מבן ששים כפחות מבן עשרים.

הגמרא חוזרת לדון כיצד נתחלקה הארץ:

איבעיא להו, [הסתפקו בני הישיבה]: האם ארץ ישראל לשבטים איפלוה, כלומר, התחלקה ליב' חלקים שוים, ואח"כ כל שבט ושבט חילק את נחלתו לפי אנשיו, או דלמא לפי קרקף גברי איפלוה, והיו כולם שוים בחלוקה (191)?

ופשטיגן: תא שמע הרי נאמר בתורה קכב-א (במדבר כו,גו) "על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט".

כלומר, כל השבטים נוטלים חלק בשוה, בין שבט שיש בו מעט אנשים, ובין רב אוכלוסין. ונמצאו חלקי בני שבט הקטן מרובין משל הגדול.

ועוד תניא בברייתא בהדיא, שארץ ישראל נתחלקה לפי שבטים, "עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, [לקמן

והא כתיב כיוצאי מצרים, "ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון" ואחיה השילוני היה מיוצאי מצרים?

אמר רב המנונא: לא נגזרה גזירה על שבטו של לוי.

דכתיב, "במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה".

מי שפקודיו מבן עשרים. יצא שבטו של לוי שפקודיו מבן שלשים.

ומקשה הגמרא: וכי משאר שבטים לא עייל [האם לא נכנסו לארץ אנשים נוספים משאר השבטים מלבד יהושע וכלב]??

והתניא, יאיר בן מנשה, ומכיר בן מנשה, נולדו בימי יעקב, ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ.

שנאמר, "ויכו מהם אנשי העי כשלשים ושישה איש".

ותניא, שלשים ושישה ממש דברי רבי יהודה.

אמר לו רבי נחמיה: וכי נאמר "שלשים ושישה"? והלא לא נאמר אלא "כשלשים ושישה"?

אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין.

נמצא שיאיר בן מנשה נכנס לארץ אע"פ

191. וקשה אם כן מאי נפקא מינא בהא ד"אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לוי"? ועיין קובץ שיעורים (שסט).

אי נמי, משום דאיירי לעיל דמוסיף יסיף, ובא להודיענו שאלו שבעה, מתוך שצדיקים היו ועסקו בתורה חיו כל כך. רשב"ם.

יבואר].

שבתחלה כשבאו לארץ, לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים⁽¹⁹²⁾,

ולא נתחלקה אלא בכסף, שנאמר בין רב למעט".

מבאר הגמרא, מאי בכסף?

אמר רבי יהודה, סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל, ולכן מי שנטל סאה ביהודה היה משלם את ההפרש למי שעלתה בידו בגליל⁽¹⁹³⁾.

ממשיכה הברייתא: "ולא נתחלקה אלא בגורל, שנאמר "אך בגורל".

ולא נתחלקה אלא באורים ותומים, שנאמר "על פי הגורל", ולשון "על פי", משמע ברוח הקדש על ידי אורים ותומים.

הא כיצד? אם אורים ותומים למה גורל, ואם גורל למה אורים ותומים, ושמא מכחישים זה את זה⁽¹⁹⁴⁾?

אלא, אלעזר מלובש אורים ותומים, ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו, וקלפי [ארגז] וכו' יב' פתקים⁽¹⁹⁵⁾ ועליהם רשומים שמות של שבטים, וקלפי וכו' שמות של תחומין [יב' חלקי ארץ ישראל] מונחין לפניו, והיה מכויין ברוח הקדש ואומר, "זבולן עולה תחום עכו עולה עמו"⁽¹⁹⁶⁾,

טרף בקלפי של שבטים, ועלה בידו זבולן, טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו.

וחוזר ומכויין ברוח הקדש, ואומר, "נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו".

טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי, טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר.

194. משמע ליה, שהגורל היה לפני האורים ותומים, ללא רוח הקודש, ולכן הקשה שמא יכחישו זה את זה. אמנם למסקנא, אף הגורל עצמו היה ברוח הקודש, כמבואר שהקלפי של הגורל היה לפניו בשעה שהיה מכויין ברוח הקדש. מהרש"א.

195. רשב"ם. והקשה עליו הרש"ש, הרי ראובן גד, וחצי שבט מנשה כבר נטלו את חלקם בעבר הירדן, ואם כן, לא היו בחלוקת הארץ כ אם עשרה שבטים? עיין שם.

196. לאו עכו ממש, שהרי עכו היתה בנחלת שבט אשר, אלא תחום שלצד עכו. תוספות.

192. לוי לא נטל חלק בארץ, אלא כל שבט ושבט נתנו לו ערים לשבת בהן, להיות ערי מקלט, ומאידך משנה ואפריםנטלו שני חלקים, כדכתיב, "מנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לוי". רשב"ם.

193. הגמרא הבינה בתחילה, מי שהגיע לידי חלק יפה היה נותן דמים למי שקיבל חלק כחוש. וזהו שאמר הכתוב, "בין רב למעט", לומר שצריך לדקדק ולהוסיף דמים מהרב למעט. שהזיבורית נקראת מעט, והעדידת נקראת רב. ולמסקנא, מדובר בקרקעות שוות, אלא מי שקיבל קרקע ביהודה מעלה דמים למי שקיבל בגליל, לפי שיהודה קרובה לירושלים והגליל רחוק ממנה.

וכן כל שבט ושבט (197).

ולא כחלוקה של עולם הזה, חלוקה של עולם הבא. [כלומר, חלוקת הארץ בימות המשיח, בזמן בית המקדש השלישי].

העולם הזה, אדם יש לו שדה לבן [תבואה], אין לו שדה פרדם. שדה פרדם, אין לו שדה לבן (198).

לעולם הבא, אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק.

שנאמר, "שער ראובן אחד, שער יהודה אחד, שער לוי אחד". כלומר, כולם יהיו שוים בחלקיהם, ומה שיש לזה יש לזה.

וכן לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מחלק להן בעצמו. שנאמר, "ואלה מחלקותם נאם ה'". דהיינו, הקב"ה עצמו יאמר לכל אחד ואחד מהו חלקו (199). עד כאן הברייתא.

על כל פנים, קתני מיהת, "שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים", שמע מינה לשבטים איפלוג.

ומסקינן: אכן שמע מינה. (200)

שנינו בברייתא לעיל: אמר מר "עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלשה עשר שבטים".

ומקשה הגמרא: איך למאן? מי יטול את

199. נראה הטעם הא דבימי יהושע לא נתחלקה אלא על פי גורל, דכבר אמרו (ברכות ז"א) דדיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה, אפילו על תנאי אינו חוזר, ולכן חלוקת הארץ, כיון דעיקר הנתינה היה על תנאי, דכתיב (תהלים קה מד, מה) "ויתן להם ארצות גויים... בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו", וכאשר חטאו נלקח מידם. לכן לא היתה יכולה להיות חלוקת הרץ על ידי הקב"ה בעצמו כביכול.

אבל לעתיד לבא, דכתיב, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי", אזי תהיה החלוקה על ידי הקב"ה בעצמו, ויהיה בנין עד. עיני שמואל.

200. עיין רש"י על התורה (בראשית מח, ו), "ומולדתך... ואף על פי שנחלקה הארץ למנין גולגלותם כדכתיב, לרב תרבה נחלתו, וכל איש ואיש נטל בשוה, חוץ מן הבכורים, מכל מקום...".

וצריך עיון, שהרי מסקנת הגמרא דלשבטים נחלקה הארץ, ולא לפי גולגלותם? וכן הקשה עליו הרמב"ן והחזקוני שם. ועיין מהרש"א.

אכן רבינו תם גרס, "אשר עולה, תחום עכו עולה עמו". תוספי הרא"ש.

197. והיה עושה כן, כדי שלא ילעזרו על הגורל, לכן היה מכוין ברוח הקודש מה שיעלה בגורל קודם שיוציאו. ריטב"א.

198. הקשו התוספות, הלא מבוואר בגמרא במסכת בבא קמא (פא"ב) שאף בחלוקה הראשונה, אין לך מישראל שאין לו חלק בהר ובשפלה ובנגב?

ותרצו, שם גרסינן "אין לך שבט מישראל", אבל כאן גרסינן, "אין לך אדם מישראל", כלומר, לעתיד לבא כל אדם ואדם יטול חלק מכלסוגי הקרקע. משא"כ בחלוקה הראשונה מי שנטל בהר לא נטל בעמק. אמנם באופן כללי, כל שבט קיבל נחלה מכל סוגי הקרקעות.

אי נמי, בעולם הזה, לא נטלו בשוה מכל סוג, אלא מעט מזה והרבה מזה, ולהיפך. אך לעולם הבא, יש לו מן הכל שיעור שוה.

החלק השלשה עשר?

ואף על פי שבחלוקת הארץ בימות המשיח שבט לוי יטלו אף הם חלק בארץ⁽²⁰¹⁾, מכל מקום מנשה ואפרים לא יטלו אלא חלק אחד, כדכתיב, "שער יוסף אחד", ואם כן אין כאן שלשה עשר שבטים, אלא שנים עשר בלבד?

ומתרצת הגמרא: **אמר רב חסדא**, יתנו חלק נוסף לנשיא.

דכתיב, "והעובד העיר [דהיינו הנשיא, שעול ניהול העיר מוטל עליו], יעבדוהו [יתנו לו נחלה] **מכל שבטי ישראל**"⁽²⁰²⁾.

אמר ליה רב פפא לאביי: מנלן ש"יעבדוהו" פירושו שיתנו לו נחלה, **אימא רונגרי**⁽²⁰³⁾ **בעלמא** [שמא ישכרו לו שכירי יום לשרתו], אך לא יתנו לו נחלה?

ומשני: **לא סלקא דעתך** לפרש כך. **דכתיב**, "והנותר לנשיא מזה ומזה, [שנוטל חלק מכל השבטים], לתרומת הקדש ולאחוזת העיר".

עוד שנינו בברייתא הנ"ל, "ולא נתחלקה אלא לכספים, שנאמר, **בין רב למעט**".

והוינן בה: **למאי?** באיזה מקרה היו משלמים כסף זה לזה?

אילימא לשופרא וסניא, [אם תאמר, שחילקו

את הארץ בשוה ממש, לא שנא קרקע טובה ולא שנא קרקע גרועה, ומי שקיבל קרקע טובה היה משלם לבעל הקרקע הכחושה את ההפרש].

אין לומר כך, **דאטו בשופטני עפקינן** [וכי מדובר בשוטים, שמסכימים לקבל כסף במקום קרקע טובה]!?

אלא ודאי, חילקו את הארץ לפי שויה, ומי שקיבל קרקע כחושה, היה נוטל יותר עד כדמי היפה, אבל מי שעלה לו גורלו לקרקע קרובה לירושלים, היה משלם בכסף למי שגורלו בקרקע רחוקה, אף על פי ששתיהן שוות בפירותן.

כיון שהקרקע הרחוקה גרועה בתרתי מן הקרובה, חדא, מפני שרחוקה מבית המקדש, ועוד, שקרובה לארץ העמים וצריך לדאוג מפניהם.

ודין זה האמור בברייתא, הרי הוא **כתנאי**. [כלומר, תלוי במחלוקת התנאים דלהלן]:

רבי אליעזר אומר: **בכספים העלזה**. כלומר, שלמו בכסף את ההפרש בין קרובה לרחוקה.

רבי יהושע אומר: **בקרקע העלזה**. ומי שקיבל קרקע רחוקה, נטל יותר קרקע.

עוד שנינו באותה ברייתא: "ולא נתחלקה אלא בגורל, שנאמר, **אך בגורל**".

202. עיין מהרש"א (בחיודשי אגדות) שמכיון שהנשיא אינו מחפש להשתרר על העם, אלא עובד את העיר, לכן יעבדוהו העם. אך נשיא המשתרר על העם, לא יעבדוהו.

203. "רונגרי", מפרש רבינו חננאל "רוון"

201. בשיטת הרשב"ם דלעתיד לבא יטול שבט לוי חלק בארץ, קשה, והרי יש לא תעשה "ונחלה לא יהיה לו, וכי לעתיד לבא יתבטל הלאו הזה? ועיין קובץ שיעורים (שע'). וביפה עינים. ובמהרש"א, והגהות ר"ש מדסוי.